

سوالات درس دوازده مطالعات اجتماعی نهم

ص ۲۶

۱) شکست های نظامی و سیاسی از روسیه و انگلستان در دوره قاجار چه نتیجه ای داشت؟
ایرانیان را بیش از پیش متوجه ارزش علم کرد و توانمندی های صنعتی اروپاییان را آشکار ساخت

نکته: عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه و فرمانده لشکر ایران در جریان جنگ با روسیه، متوجه تأثیر علم و صنعت بر پیشرفت های نظامی آن کشور و دیگر کشورهای اروپایی شد.

۲) چرا عباس میرزا به فکر نوسازی و اصلاح کشور افتاد؟ عباس میرزا یکی از نقاط قوت روس ها را در جنگ، برخورداری آنها از دانش و تجهیزات پیشرفته نظامی می دانست. او به این نتیجه رسید که تا تغییراتی در جهت پیشرفت های علمی و صنعتی در ایران ایجاد نشود، تعداد زیاد سپاهیان ایران و دلاوری و فداکاری های آنها، برای پیروزی کافی نیست.

۳) عباس میرزا برای نوسازی و اصلاح ایران چه کارهایی انجام داد؟ (اقدامات عباس میرزا)؟
- فرستادن افرادی به انگلستان برای فراگیری علوم و فنون جدید - برای آگاهی از اوضاع کشورهای اروپایی، دستور داد کتاب هایی را درموضوع تاریخ آن کشورها به فارسی ترجمه کنند

نکته: عباس میرزا در آستانه لشکرکشی برای دفاع از هرات که به اشغال انگلیس متجاوز در آمده بود، به طرز مشکوکی، از دنیا رفت و فتحعلی شاه، پسر عباس میرزا، محمد میرزا را به ولیعهدی برگزید

ص ۲۷

نکته: ناصرالدین شاه در ابتدای سلطنتش، امیرکبیر را به صدراعظمی منصوب کرد و در اداره ی کشور به او اختیار کامل داد

۴) در زمان صدراعظمی امیرکبیر حکومت قاجار با چه مشکلاتی روبه رو بود؟ مشکلات بزرگی از قبیل شورش در ایالت ها، دخالت های خارجی، بی نظمی و اختلال امور کشوری و لشکری و خالی بودن خزانه

۵) امیرکبیر برای نوسازی و اصلاح ایران چه کارهایی انجام داد؟ (اقدامات امیرکبیر)؛ امیرکبیر پس از برقرار کردن امنیت و آرامش، اقداماتی را برای نوسازی تشکیلات حکومتی و مبارزه با مفاسد اداری و اقتصادی آغاز کرد. او در سیاست خارجی، توجه ویژه ای به حفظ استقلال کشور داشت و درصدد قطع نفوذ روسیه و انگلستان در ایران بود. یکی از اقدامات امیرکبیر، تأسیس مدرسه ی دارالفنون بود

۶) چرا امیرکبیر تصمیم به تأسیس مدرسه ی دارالفنون گرفت و برای این کار چه کرد؟ او که فرستادن دانشجو به اروپا را کافی نمی دانست، تصمیم گرفت مدرسه ای به سبک مدرسه های جدید در ایران تأسیس کند تا تعداد بیشتری از ایرانیان علوم و فنون جدید را بیاموزند. او همچنین معلمانی را از کشورهای جز روسیه و انگلیس استعمارگر (مثلاً از اتریش) برای تدریس در مدرسه ی دارالفنون استخدام کرد.

نکته: سرانجام، ناصرالدین شاه تحت تأثیر برخی توطئه چینی ها، دستور قتل امیرکبیر را داد و ایران را از خدمات ارزشمند او محروم کرد.

ص ۲۹

نکته: ایران مهد برخی مراکز علمی بزرگ (همچون نظامیه ها و دانشگاه های مشهور مانند جندی شاپور) در طول تاریخ بوده است

۷) یکی از عوامل رشد علمی و صنعتی اروپایی ها پس از قرن ۱۵ میلادی چه بود؟ علوم و فنون متعددی مخصوصاً در زمان اوج تمدن اسلامی، به دست مسلمانان ایرانی و غیرایرانی تولید شده است. آشنایی اروپاییان با این گنجینه تمدنی که غالباً به زبانهای فارسی یا عربی نگاشته شده بود یکی از عوامل رشد علمی و صنعتی آنها پس از قرن ۱۵ به شمار می رود

۸) ایران از چه دوره ای شاهد کندی و توقف رشد و نوآوریهای علمی بود؟ چرا؟ نگاه برخی حاکمان داخلی و روشنفکران به پیشرفتهای کشورهای اروپایی دوخته شده بود

۹) یکی از نتایج آشنایی ایرانیان با تمدن اروپایی در دوره قاجاریه چه بود؟ ایجاد مدرسه های جدید بود

۱۰) گسترش مدرسه های جدید به سبک اروپایی در دوره قاجار را توضیح دهید؟ برخی افراد مانند میرزا حسن رشدیه پس از آشنایی با پیشرفت های ایجاد شده در اروپا، تصمیم گرفتند تا مدارسی در ایران بر اساس روش های جدید تعلیم و تربیت عمومی، تأسیس کنند

ص ۸۰

۱۱) برخی از امتیازهای اقتصادی که انگلیس و روسیه در دوره ناصرالدین شاه به به آنها دست یافتند را بنویسید. تأسیس بانک، استخراج معادن نفت، بهره برداری از جنگل و شیلات در ایران

۱۲) نفوذ اقتصادی روسیه و انگلستان در دوره ی قاجار را توضیح دهید؟ در دوره ناصرالدین شاه روسیه و انگلستان به امتیازهای اقتصادی مهمی در ایران دست یافتند. صنعت و بازرگانی کشور ما با واگذاری این امتیاز ها آسیب های فراوانی دید. شرکت های بازرگانی خارجی در بیشتر شهرهای ایران شعبه هایی تأسیس کردند و به خرید و فروش مشغول شدند. این شرکت ها معمولاً کالاهای اروپایی را بدون پرداخت حقوق گمرکی و یا با حقوق گمرکی بسیار ناچیزی وارد کشور می کردند. تولیدکنندگان و بازرگانان ایرانی چون نمیتوانستند با این شرکتهای رقابت کنند، روز به روز ضعیف تر و دچار ورشکستگی شدند

نکته: جدول زیر مهم است.

امتیازهای واگذار شده به روس ها	امتیازهای واگذار شده به انگلیسی ها
۱- شیلات شمال	۱- احداث تلگراف
۲- بانک استقراضی روس	۲- رویتر: بهره برداری از جنگل ها و منابع و معادن ایران به جز طلا و نقره
۳- تشکیل نیروی قزاق	۳- کشتی رانی در کارون
۴- احداث راه شوسه بین انزلی و قزوین	۴- بخت آزمایی (لانیاری)
۵- قرارداد گمرکی	۵- تأسیس بانک شاهنشاهی
	۶- خرید و فروش انحصاری توتون و تنباکو
	۷- داری: استخراج معادن نفت

۱۳) چرا مردم با واگذاری امتیازهای اقتصادی به انگلیس و روسیه مخالفت کردند؟ مردم می دانستند واگذاری امتیازهای اقتصادی به روسیه و انگلستان موجب تسلط هرچه بیشتر بیگانگان بر منابع ثروت و بازار کشورشان می شود

نکته: نهضت تنباکو یکی از گسترده ترین جنبش های اجتماعی بود که در اعتراض به واگذاری امتیازهای اقتصادی به بیگانگان شکل گرفت.

۱۴) امتیاز توتون و تنباکو را توضیح دهید؟ در دوره ی ناصرالدین شاه، یک نفر انگلیسی قراردادی با ایران بست که براساس آن ایرانیان نمی توانستند محصول توتون و تنباکوی خود را به کسی غیر از او بفروشند.

نکته: در دوره ناصرالدین شاه توتون و تنباکو از عمده ترین محصولات کشاورزی ایران بود.

۱۵) نهضت تنباکو را توضیح دهید. مردم با آگاهی از نتایج زیان بار اقتصادی امتیاز تنباکو، شروع به اعتراض کردند. آیت الله میرزا حسن شیرازی، مرجع تقلید شیعیان در سامرا، استفاده از توتون و تنباکو را حرام اعلام کرد.

۱۶) سرانجام نهضت تنباکو چه شد؟ با اوج گرفتن نهضت، ناصرالدین شاه مجبور شد قرارداد را لغو کند.

۱۷) (فعالیت ۷-الف) دلیل اصلی شکل گیری نهضت تنباکو چه بود؟ اعتراض به واگذاری امتیازهای اقتصادی به بیگانگان و قیام علیه استبداد داخلی و استعمار خارجی

۱۸) (فعالیت ۷-ب) موفقیت نهضت تنباکو از نظر سیاسی و اجتماعی چه اهمیتی داشت؟ نهضت تنباکو نخستین حرکت جدی مردم ایران برای رهایی از نفوذ و سلطه ی خارجی و ایستادگی در برابر ستم داخلی بود و پیروزی آن حس اعتماد به نفس و روحیه ی مقاومت و مبارزه را در مردم تقویت کرد

موفق باشید - حسین پور - دبیر مطالعات اجتماعی